

Шевчишен Артем Вікторович,
професор кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент

ФОРМУВАННЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ СТАНДАРТІВ У СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ СПЕЦІАЛЬНИХ МЕТОДІВ РОЗСЛІДУВАННЯ

15 листопада 2000 року Резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї була прийнята Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності, у частині 1 статті 20 якої було визначено, що якщо це допускається основними принципами її внутрішньої правової системи, кожна держава-учасниця у межах своїх можливостей і на умовах, встановлених її внутрішнім законодавством, вживає необхідних заходів для ... використання ... спеціальних методів розслідування, таких як електронне спостереження або інші форми спостереження, а також агентурні операції, її компетентними органами на її території з метою проведення ефективної боротьби проти організованої злочинності. Аналогічні нормативні положення містяться і у статті 50 «Спеціальні методи розслідування» Конвенції ООН проти корупції, прийнятої Резолюцією 58/4 Генеральної Асамблеї 31 жовтня 2003 року. Подальший розвиток уявлень про спеціальні методи розслідування та їх місце у кримінальному провадженні пов'язують із прийняттям 20 квітня 2005 року Рекомендацій Комітету міністрів Ради Європи державам членам «Про особливі методи розслідування» тяжких злочинів, у тому числі терористичних актів» № Rec(2005)10 від 20 квітня 2005 року. Франція ще до їх прийняття Законом від 09 березня 2004 № 2004-204 внесла зміни до КПК України, якими передбачила можливість здійснення окремих спеціальних актів розслідування для адаптації правосуддя до умов вчинення злочинів організованим злочинним формуванням. Саме цей Закон можна розглядати як приклад подальшого унормування спеціальних методів розслідування у кримінальному процесуальному законодавстві європейських країн, оскільки у Розділі XXV «Процедури, які застосовуються до організованої злочинності» Глави III «Злочини проти основоположних інтересів нації» Книги IV «Деякі особливі процедури» КПК Франції визначені категорії злочинів, при розслідуванні яких можуть бути застосовані спеціальні акти розслідування (статті 706-73, 706-74), органи спеціальної судової юрисдикції щодо надання дозволів на їх проведення та їх компетенцію (статті 706-75 – 706-79-1), особливості процедури проведення окремих різновидів спеціальних актів розслідування (спостереження (стаття 706-80, проникнення до організованого злочинного формування (статті 706-81 – 706-87), затримання члена організованого злочинного

формування (стаття 706-88), обшуки (стаття 706-89 – 706-94), перехоплення кореспонденції, яка передається за допомогою електронних комунікацій (стаття 706-95), аудіо- або відеоспостереження за місцем або транспортним засобом (стаття 706-97 – 706-102). На підставі зазначених Рекомендацій у 2005 році ряд країн імплементували ці положення у кримінальних процесуальних кодексах: Австрії (секції 4, 5 глави 8), Болгарії (розділ VIII глави 14), Грузії (глава 16), Італії (ст. 254, 256-1, 266 – 271, 353), Латвії (глава 11), Молдови (частина 5), Польщі (глава 26), Словенії (статті 149а – 156), ФРН (ст. 100а, 100с - 100і, 101, 110а - 110с, 163е, 163f), Чехії (розділи 6, 7 глави 4 частини 1), що дає підстави для висновку про формування міжнародно-правових стандартів у сфері використання у кримінальному провадженні спеціальних методів розслідування.

Аналіз чинних кримінальних процесуальних кодексів європейських держав через призму реалізації в них Рекомендацій Комітету міністрів Ради Європи державам-членам «Про особливі методи розслідування» тяжких злочинів, у тому числі терористичних актів», практики Європейського суду з прав людини, а також Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності та Конвенції ООН проти корупції дозволяє визначити положення, в рамках яких фактично відбувається унормування здійснення та використання результатів негласних актів розслідування в кримінальному провадженні: кримінальний процесуальний закон є єдиним нормативно-правовим актом, в якому можуть бути передбачені негласні акти розслідування, які можуть бути здійснені під час кримінального провадження. Перелік таких процесуальних дій є вичерпним і не може бути розширений іншими нормативно-правовими актами, зокрема й законами; необхідність здійснення негласного акта розслідування повинно визначатися винятковими обставинами кримінального провадження, які унеможливають проведенням гласних (звичайних) слідчих дій зібрати (отримати) докази під час досудового розслідування злочинів; здійснення негласних актів розслідування обмежується найбільш суспільно небезпечними категоріями злочинів, критерії визначення яких пов'язані з особливостями кримінальної та кримінальної процесуальної політики; прийняття процесуальних рішень щодо застосування спеціальних методів розслідування повинно виходити за межі одноосібної компетенції службової особи, яка здійснює досудове розслідування чи відповідає за його результати, та відбуватися за умов залучення суду, як органу контролю за законністю й обґрунтованістю прийняття цих процесуальних рішень; втаємничення факту здійснення негласного акта розслідування та його результатів є допустимим тільки до моменту прийняття вповноваженою службовою особою (як правило, прокурором чи слідчим суддею) рішення про використання

результатів негласного акта розслідування у доказуванні у кримінальному провадженні; відомості, отримані у результаті здійснення негласних актів розслідування, є рівнозначними доказовому значенню відомостей, отриманих під час гласних актів розслідування, але з огляду на негласність їх проведення в кримінальному процесуальному законі повинна бути передбачена можливість перевірки під час судового розгляду дій службових осіб, які здійснювали негласний акт розслідування, та осіб, які брали у ньому участь, та заходи, що гарантують їх особисту безпеку під час такої перевірки.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10. № 11-12. № 13. ст. 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 21.04.2023).

Шульгін Сергій Олександрович,
прокурор Офісу Генерального прокурора,
кандидат юридичних наук

МАТЕРІАЛИ КОНТРРОЗВІДУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ДОКАЗУВАННІ, СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

За період прихованої, а згодом повномасштабної агресії, рф проти України органами правопорядку зареєстровано чималу кількість злочинів, організованих як російськими спецслужбами так і їх прихильниками на шкоду Україні. Підрозділами Служби безпеки України (далі СБУ) проведено значну кількість спеціальних операцій з викриття ворожої агентури, відомості про яку були задокументовані у рамках контррозвідувальних справ (далі КРС), які скеровувались органам досудового розслідування для надання кримінально-правової оцінки цим діям. Однак вітчизняна кримінальна юстиція не була готова до роботи з такими доказами як матеріали контррозвідувальної діяльності (далі КРД).

Чималу увагу питанням КРД, з точки зору її доказового значення для кримінального судочинства, приділили науковці та практики, зокрема О.П. Бабіков, Ю.Г. Севрук, В.О. Ходанович та інші. Однак правозастосовча практика в умовах протидії ворогу є динамічною, що потребує подальшого наукового дослідження, а в окремих випадках переосмислення підходів до неї.

Метою цього дослідження є науково-практичне дослідження та обґрунтування висновків про можливість використання матеріалів КРД у кримінальному процесуальному доказуванні.